

Organ för svenskarna i Estland.

Där den allsvenska tanken föddes.

Den 3 dec. fyllde Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet 30 år. Vi ha redan tidigare i våra spalter omnämnt denna bemerkelsedag i Riksföreningens historiska. Alla känna vi ju till, vilken stor betydelse denna förening har för utlandssvenskarna. Med aldrig svikande intresse har Riksföreningen ägnat sig åt hjälpverksamhet även bland estlandssvenskarna, skänkande både materiellt och moraliskt understöd åt våra kulturella och sociala strävanden.

I anledning av Riksföreningens jubileum har styrelsen utgett en publikation: "Till Tretioårsdagen". Bland mängden av lärorika och intressanta artiklar fäster vi oss alldeles särskilt vid en, skriven av Riksföreningens upphovsman, prof. Vilh. Lundström, visserligen redan år 1925, men införd så gott som oavkortad i denna bok. Det är uppsatsen "När den allsvenska tanken föddes".

Då prof. Lundström i denna artikel påpekar, att den allsvenska tanken föddes hos honom under en resa i Estlands svenskbygd sommaren 1892, torde ett kortare referat av nämnda artikel påräkna alla estlandssvenskars intresse. Vi kunna vara stolta över att vår gamla bygd har gett upphov åt den stora förening, som heter Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet.

Det var alltså en junimorgon år 1892, som den unge kandidaten Vilh. Lundström första gången kom i kontakt med est-

landssvenskarna. Han deltog i högmässan i svenska kyrkan i Tallinn. Han säger härom: "Många voro icke åhörarna därinne, men jag minns huru deras andakt grep mig — dunkelt gick det upp för mig att religiös och nationell andakt här voro förmälda, att det icke blott var gudsordet i och för sig, utan gudsordet på modersmålet, som gjorde stunden så gripande för alla".

Vilh. Lundström blev därefter i tillfälle att besöka Naisaar tillsammans med församlingens kyrkoherde. Där vistades han i 4 dagar. Och där, berättar han, fick den "döda testamentslärdomen liv". Ty mag. Lundström hade tagit sin kandidatexamen i nordiska språk och kände således teoretiskt till förhållandena här ute. Men huru förvånad blev han dock ej. — "En hel milslång ö med flera hundra människor alldeles utanför det rysk-tysk-estniska Tallinn, där alla kallade sig svenskar och inbördes aldrig talade annat språk än svenska. Det var en upplevelse. Dessa lotsar, fiskare, sjömän — oftast samtidigt småbönder — hade en beresthet och en livserfarenhet, varöver jag häpnade. — Dessa Nargöbor lärde mig känna svenskhet på främmande jord, men allt vad denna kunde innebära av övergivenhet och andlig dödsdömdhet, det skulle jag ej få lära där, utan först på en annan av "aibofolkets" öar.

Då intresset en gång var väckt, ville den unge kandida-

ten veta mer om estlandssvenskarna. Trots dåliga kommunikationer — den tiden gick det ingen järnväg till Haapsalu — kom han ändå ut till Noarootsi. Vid stranden sammanträffade han med en svensk gubbe, som blev hans vägvisare på vandrigen från stuga till stuga. Prof. Lundström skriver härom: "Jag såg uråldriga svenska plägseder och redskap från gångna släktled. Men framförallt såg jag armod, okunnighet och en övergivenhet, som syntes mig hopplös. Med Sverige hade dessa stamfränder på århundraden ej haft någon beröring. — Växte någon folkskola upp därute, skulle den bli rysk och barnen inte förstå det minsta. Varje steg uppåt befänd denna befolkning skulle vara lika misstänkt inför de ryska myndigheterna som inför de tyska baronerna. Intet hade Sverige gjort för sina glömda landsmän därute, men kunde i själva verket Sverige göra något? — det var den förtvivlade fråga, som efter blott några timmars vandringar därute framställde sig för min själ och som icke på årtal skulle lämna mig någon ro, men väl växa i omfång och innehåll, när mina ögon öppnades även för andra svenskar i förskingringen än dem jag den gången hade inför mina blickar".

Trots allt, djupt gripnen av troheten mot svenskt språk och svensk stam, vandrade Vilh. Lundström vidare, gick förbi Birkas den gången, fram till kyrkan och så "ytterligare i den ena stugan efter den andra".

Där den allsvenska...

Under denna resa var prof. Lundström ej i tillfälle att besöka Vormsi och Pakri (Rågöarna), huru gärna han än velat.

Men, säger han, "det var nog att ha gjort Nuckö-vandringen. Den var kort, men intensivare har jag icke levat många gånger i detta livet. Och är det sant vad man säger, att den utlandssvenska och allsvenska rörelsen varit av någon betydelse, då är det visst, att det var den där junisöndagen ute bland Nuckös, den tiden bortglömda, fattiga, trogna svenskar, som den allsvenska tankens frö lades ned i ett ungt svenskt hjärta och började gro".

Huru detta frö sedan grodde, känna vi måhända bättre till. Prof. Lundström som varit själen i Riksföreningen, har senare nått kontakt med svenskar i hela världen. Han har besökt oss här i Estland flera gånger senare. Han har kunnat konstatera, huru tiderna förändrats här, sedan Estland blev självständigt. Han har glatt sig över den framåtsträvaranda, som besjalar svenskfolket och över de resultat, som uppnåtts.

Då prof. Vilh. Lundström år 1925 besökte Estlands svenskbygd, var han i tillfälle att även besöka Birkas, som nu var en svensk folkhögskola. "En svensk folkhögskola bland det för en mansålder sedan glömda och förkastade" "ajbofolket". Detta enda faktum säger allt.

"Men vilkendera dagen var innehållsrikare — ynglingens sommardag, då hans spridda och förskjutna stam först tedde sig för hans själs ögon och manade honom till livets gärning, eller den redan åldrandes högtidsdag, då han fick se så många av sin ungdoms och mannaålders drömmar förverkligade? Självt kan han icke säga det och väl ingen annan heller."

Minnet av vapenstillståndet

firades även i år på sedvanligt sätt över hela landet.

I städer med militärförläggning höllos parader och med två minuters tystnad hyllades minnet av de fosterlandet fallna hjältarna.

Julkronika från Riguldi.

Jul- och Nyårshelgen har även detta år firats på sedvanligt sätt i Riguldi. Huru högtiden i allmänhet firats av var och en är ju svårt att säga, men några påtagligt störande moment äro i varje fall icke kända från orten.

Och det är att hoppas, att var och en mer och mer skall förstå värdet av att göra julen till en fridens och glädjens högtid för alla och så mycket som på oss beror. Ansatser i den riktningen ha heller icke saknats. Sålunda hade vi ett par veckor före jul den sedvanliga syföreningsauktionen i Bergsby bönehus. Försäljningen inleddes med avsjungandet av psalmen "Verka, ty naten kommer", varefter pastor J. Isacsson höll en kort betraktelse med utgångspunkt från orden i 1 Petribrev: "En ren och obefläkad gudstjänst är att vårda sig om fader- och moderlösa barn och änkor i deras bedrövelse samt hålla sig obesmittad av världen."

Försäljningen inbragte omkring 300 kronor, som till största delen utdelats till fattiga i församlingen.

Barnens julfester med Lucia och strålande julgranar ha även firats i skolor och bönehus. Och jultomten, som särskilt tänker på barnen vid julen, har även i år trotsat kölden och varit på besök med julklappar och annat smått och gott.

Tvenne söndagsskolor, i Höbring och Gamby, fingo gratis svenska jultidningar från ett par goda vänner i Sverige.

Därjämte har Riguldi församlings kyrka fått emottaga ett 60-tal psalmböcker såsom gåva från Kyrkomötet i Sverige. Denna gåva var särskilt välkommen, emedan den Wallinska psalmboken numera icke tryckes i Sverige. För denna gåva ha vi att tacka Notarien i Svenska Kyrkans Diakonistyrelse I. Widegren med fru, vilka hade godheten att i somras göra ett besök i Riguldi. Psalmböckerna togos i bruk under jul- och nyårshelgen, då församlingen mangrant hade mött upp i sin stämmingsfulla helgedom.

80 år

fyllde den 29 dec. änkefru Lena Hallberg i Tallinn. Fru Hallberg föddes på Marksgård på Osmussar, men hon kom redan i unga år till Tallinn, där hon gilte sig med modellsnickare Anders Hallberg, bördig från Nuckö. Genom sitt stilla och försynta väsen har fru Hallberg förvärvat sig allmän aktning bland svenskarna i Tallinn, vilka ihågkommo henne på högtidsdagen med blommor och presenter. Skriftliga hälsningar hade anlånt från vänner och bekanta t. o. m. från Sverige och Amerika.

I menförestider.

Den skarpa kölden, som kort före jul följde på en lång och varm senhöst, gav oss en försmak av verklig vinter. Men isen, som lade sig mellan öar och sund, blev dock ej tillräckligt stark, varför ett par tillbud till allvarligare olyckshändelser inträffade.

Så gick bl. a. vormsö-bon Johan Timms häst ner sig i isen. Timm var på väg från Sviby till Haapsalu och i närheten av Hästholmen var isen svagast. Sedan hjälp hun nit till platsen, lyckades man med förenade krafter få hästen upp på isen.

Ett likadant missöde var en handelsman från Vormsi utsatt för. Han hamnade med släde och allt i det våta, men hästen lyckades draga upp både släde och körkarl.

Att den plötsliga vintern även gjort slut på båttrafiken mellan öarna och fastlandet är utan vidare klart. Isbrytaren "Jüri Vilms" gick hela julaftonsdagen fram och tillbaka mellan Virtsu och Muhu (Kui-vastu) för att frakta över de omkr. 400 personer, som ville till Saaremaa för att fira jul.

Ännu svårare var det för dem, som från Hiiumaa vill resa till fastlandet, att komma fram i tid. En av våra unga lärare, som sedan hösten är anställd vid en estnisk skola på Hiiumaa, då han ej lyckades få någon anställning i någon svensk skola, ämnade sig hem till Riguldi till julen. På torsdagskvällen före jul begav han sig med hästskjuts 10 km. ut på havsisen för att möta en isbry-

I menförestider.

tare, som enligt uppgift skulle gå; till Tallinn, varifrån det är en lätt sak att taga sig ut till svenskbygden. Men väl kommen så långt ut på isen, fick han veta, att isbrytaren kallats att assistera på annat håll och först på julafionsdagen skulle den ordinarie turbåten avgå till Tallinn. Alltså tillbaka till Hiiumaa för att tillbringa natten och så nästa morgon igen i väg, men denna gång till Helterma. Därifrån avgick båten mycket riktigt om lördag till Tallinn. Men den färden, som under vanliga förhållanden göres på ca 8 timmar, tog nu 20 timmar i anspråk. Framkommen till Tallinn på juldagsmorgonen, erfor vår sagesman att ingen buss avgick till Riguldi förrän efter tre dagar! Alltnog, men nyårskvällen fick han ändå tillbringa i föräldrahemmet. Återresan torde bli minst lika långvarig och besvärlig...

Till julen erhöilo eleverna i de svenska folkskolorna i Estland genom Riksföreningens försorg ett större antal jultidningar. Likaså hade Lyckoslantens redaktion ihågkommit skolbarnen med sin julpublikation. Tidningarna ha mottagits med stor tacksamhet.

Några anmärkningar angående utdöendet av släktnamn på Vormsi.

När man läser artikeln om släktnamn på Vormsi i nr. 35 av "Kustbon", däri skribenten gör gällande, att under det senaste seklet 91 släktnamn dött ut på ön, undrar man storligen, om det från början inte varit meningen att aprilskämta med de dödförklarade personer, vilka, artikeln till trots, ännu i denna dag bygga och bo på ön fullkomligt livslevande och i hög-önsklig välmåga.

Följande släktnamn, vilka artikel författaren förklarar utdöda och försvunna, bäras tyvärr ännu av levande människor på Vormsi, och deras utdöende (utom något enstaka), är ej att emotse inom den närmaste framtiden.

- 1) Nyström — (Hullo, Pears).
- 2) Rosendal — (Rälby, Pears).

- 3) Stor — (Saksby, Hetmans).
- 4) Gaddman — (Borrby, Siffers, Hullo -Kopli).
- 5) Rönkvist — (Fällarna, Anders och Nygårds; Borrby, Laras).
- 6) Nordsten — (Rumpo, Norrend och Hansas; Magnushof, Norrend; Rälby Jobas; Hullo, Linde).
- 7) Törnblom — (Borrby, Smees).
- 8) Alblom - (Albom) — (Saksby, Pears-Laggas; Borrby-Hanas-Greis; Rälby, Jobas; Saksby, Pears).
- 9) Enkvist - (Engkvist) — (Norrby, Soo, Hosby, Hinders).
- 10) Melnitz — (Sviby, Pedas).

De nämnda tio namnen har skribenten utdömt på eget initiativ. Däremot har han underlåtit att nämna flera namn, vilka under de senaste årtiondena verkligen dött ut; här några:

- 1) Simblum (Kärslätt, Salt-Pears),
- 2) Österman (Borrby, Stas-Hanas),
- 3) Sjöderman (Borrby, Hinders),
- 4) Kästner (Kärslätt, Tomas-Siffers),
- 5) Petrell (Saksby, Erjas),
- 6) Pettander (Sviby, Petes),
- 7) Kämpe (Söderby),
- 8) Sönderberg (Sviby, Brusas),
- 9) Stenlund (Hullo, Erkurs),
- 10) Hamlin (Hullo, Erjas),
- 11) Strahlberg (Rälby, Backes),
- 12) Leppik (Sviby, Pears-Mart),
- 13) Remel (Sviby, Pears-Anders),
- 14) Freivald (Sviby, Omat-Hans),
- 15) Karm (Sviby),
- 16) Paulveld (Paulfeld-Sviby, Klos-Mas),
- 17) Riem (Sviby, Lauras),
- 18) Kasso (Sviby, Tines),
- 19) Puteul (Sviby),
- 20) Arro. (Sviby, Tomas),
- 21) Vihherpu (Norrby, Hinders),
- 22) Kuttmurd (Norrby),
- 23) Suling (Norrby),
- 24) Pachtman (Norrby),
- 25) Erikus (Rälby, Jobas),
- 26) Holzman (Diby),
- 27) Einthal (Sviby), och
- 28) Retsnik (Sviby, Härms).

Sedan räknar skribenten upp 8 namn, vilka skulle komma att försvinna. Vid en närmare granskning av förhållandena kan man näppeligen instämma i detta hans påstående angående sådana namn som: 1) Söderholm (Kärslätt, Ny-Pears och Hinders), 2) Söderblom (Hullo, Tomas; Hosby, Smees), 3) Karlström (Kärslätt, Lill-Jonas) och 4) Hallman (Kärslätt, Mas).

Det i detta sammanhang anförda namnet — Borrman — har redan dött ut.

Däremot komma under den närmaste framtiden följande namn att dö ut, vilka artikelförfattaren inte nämnt: 1) Glad (Fällarna, Ny-Simas), 2) Smedberg (Borrby Hanas-Greis), 3) Åkerros (Rumpo, Hansas) och 4) Jürjer (Sviby, Silla).

Samlandet av statistiskt material fordrar ett grundligare arbete än här tycks föreligga. Att helt lätt bläddra i gamla krönikor och kyrkböcker får anses vara en något bristfällig metod. Man ville vänta av skribenten, att han lärde känna sin fäderneö och dess invånare, i stället för att i blinda "döda" namn på levande människor. H. M.—n.

Rävjakt i farstun.

En rävjakt, som slutade i farstun, fick man vara med om häromdagen hos gamle soldaten Per Kron i Arbå i Sverige.

Några jägare hade fått upp en räv i närheten av Krons stuga. Drevet gick fram och tillbaka och slutligen kom räven och hunden hack i häl rusanden ur skogen. I ivern att komma ifrån sin förföljare och överman såg inte räven vart det bar av utan upptäckte först för sent att den rusat in i Krons farstu. Där stod den gamle soldatens 18-åriga dotterdotter, som insåg ögonblickets betydelse och kastade sig mot dörren, som hon också fick igen om räven. Hon ropade på assistens av morfadern, som kom farande med en yxa. Nu började en vild dans i skumrasket. Gubben, var inte så värst flink i benen, men han for efter räven och måttade och högg — mest i luften, väggen eller golvet. Till sist fick han emellertid in räven i en avgörande position och då föll dråpslaget. Det var en stor gammelry, som fick bita i gräset, och ett praktigt skinn blev gubbens och dotterdotterns belöning.

Indisk tiger dödar fyrtio människor.

I parlamentet i Assam (Indien) har en av parlamentsledamöterna gjort regeringen uppmärksam på att befolkningen i Newgong sedan en tid tillbaka fullständigt terroriserats av en tiger, som redan hunnit döda över 40 människor.

Alla försök från de inföddas sida att döda odjuret ha hittills misslyckats, då tigern är ett ovanligt listigt exemplar. I parlamentet kritiserades regeringen för att den ej vidtagit några som helst åtgärder för tigers oskadiggörande. En belöning på 500 kr har visserligen utsatts för tigers dödande, men detta anses vara en alltför liten skottpenning för att den skall göra någon effekt.

Ännu är det inte föresent att prenumerera på "KUSTBON"

De av Kustbons ärade prenumeranter, som ännu ej erlagt sin prenumerationsavgift för 1938, torde benäget göra det med snaraste.

Likaså är det viktigt att förnya prenumerationen för 1939 i så god tid, att avbrott ej uppstår i expeditionen av tidningen.

Smånotiser.

På julaftonen ägde en fruktansvärd järnvägskatastrof rum i Bessarabien. Två tåg kolliderade i en häftig snöstorm, varvid ca 150 personer dödades och 300 skadades. Fellagd växel var orsaken.

En hemsk olyckshändelse inträffade juldagen vid en cirkusföreställning i Mässhallen i Helsingfors, då en estnisk trapezartist Edvard Laas störtade ned från 12 m höjd och ljöt en ögonblicklig död.

Julsnöen beredde London mycket besvär. Trafikolyckor ha på grund av den myckna snön inträffat såväl i London som i hela landet. Snöskottningen i London under juldagarna har kostat staden omkring 2 miljoner kronor.

Japanerna ansåg sig ha ockuperat halva Kina. Närmare 1 milj. kinsberäknas ha stupat sedan krigets början och 47 133 japaner.

Världsmästarkandidaten i schack Paul Keres har under juldagarna deltagit i schacktävlingar i Leningrad och Moskva.

Stockholms Extrablads meddelar den sensationella nyheten, att "Kreugerdramat" åter blivit aktuellt, i det att nya undersökningar givit vid handen att Kreuger ej begått självmord, utan fallit offer för ett kallblodigt mord, åt vilket gavs utseende av självmord.

E. W. JUST

Blekeri-Färgeri-Merisering
Tel. 148 BROÅS 21 48

A.-B. GESTRIKLANDS YLLEFABRIK
JÄRBO
FILTAR VADMAL SPORTTYGER

Amerikansk statistik.

Äktenskap, som ingåtts inför en präst varar tre gånger längre än sådana som ingåtts inför vanliga myndigheter, säger man nu i U. S. A., där allmänna opinionen mer och mer börjar reagera mot de många skilsmässorna.

Detta enligt statistikens uttåg. Denna säger också att fränskilda personer har större benägenhet för sinnessjukdom än icke skilda.

Utgivare:

Svenska Odlingens Vänner

Redaktion:

M. Westerblom, ansvarig red.
A. Stahl.
E. Nyman.

Rüütli 3, Tallinn.

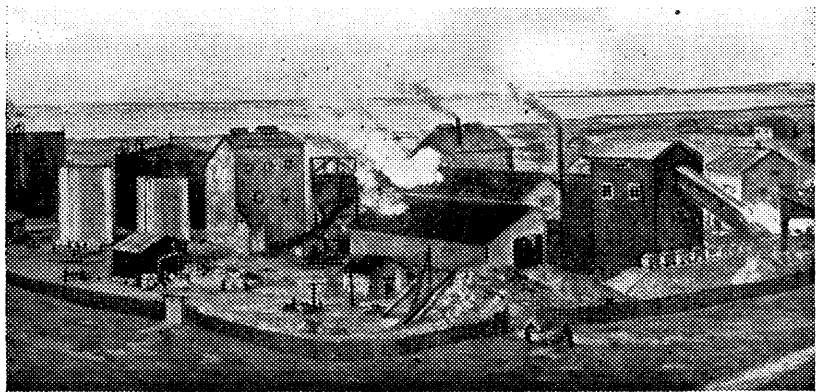
Tel. 470-08.

Prenumerationspris:

Inrikes	Utlandet
1 år Ekr. 2:—	1 år Ekr. 4:—
1/2 " " 1:—	1/2 " " 2:—

Estländska Oljeskifferkonsortiet – Sillamäe

Kontor: Väike Karja 1

Första inhemska bensinfabriken

Tillverkar: bränn- och impregneringsolja, bitumen och bensin.

A / B VENNAD KIMBERG^S

SPIK- OCH TRÅDFABRIKER I TALLINN.

Kontor: Nunnegatan 16, telef. 448-17

Verkstäder: Katusepapi 35, telef. 304-34

I VÅRA VERKSTÄDER

TILLVERKAS:

SPIKAR: sko-, tak-, papp-, plåt-, bindespikar m. m.

TRÅD: zink-, järn-, koppar-, telegraf-, fjädertråd osv.

HÄSTSKOR,

HÄSTKOSÖM,

TAGGTRÅD, alla slag.

NITAR, bult av järn och koppar.

JÄRNVITRIOL, M. M.

Försäljning en gros & en detail.